

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี 2540 ที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจเกิดการชะลอตัว อัตราการว่างงาน กำลังซื้อและคุณภาพชีวิตของคนไทยลดลง รวมทั้งสถาบันครอบครัวไม่มั่นคง ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชาชนไทยต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นรวมทั้งได้การกำหนดนโยบายในหลายประการ ซึ่งนโยบายเร่งด่วนประการหนึ่ง คือ นโยบายการดำเนินการโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” โดยมีสาระสำคัญ คือ เพื่อให้แต่ละชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า รัฐบาลพร้อมที่จะช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศ และต่างประเทศด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ (self-reliance) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ บริการคุณภาพที่มีจุดเด่นและมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาด สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินการตามโครงการนี้ รัฐบาลจะไม่ยึดแนวคิดเดิมในการส่งเสริมอาชีพที่เน้นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของตำบลที่ราษฎรจัดทำและซื้อขายกันอยู่เป็นประจำวัน ซึ่งเหมือนกันทุกจังหวัดและมิได้มีความหมายเพียงการทำงานฝีมือสร้างผลิตภัณฑ์เท่านั้น แต่หมายรวมถึงการรวมตัวของชุมชนในการพัฒนาปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งให้ได้ผลเป็นรูปธรรม (สุชาดา อรุณรัถการ, 2544, หน้า 55)

ลักษณะของกิจกรรมจะเป็นการให้ผู้คนในแต่ละท้องถิ่นผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นและเป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของท้องถิ่นอย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องเป็นสินค้า แต่อาจจะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างดนตรีพื้นเมือง การละเล่นพื้นบ้าน และอื่น ๆ มาประยุกต์ เพื่อพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมรวมไปถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น โดยมีการตั้งเป้าหมายไว้ว่า กิจกรรมดังกล่าวจะต้องมีการพัฒนาให้เป็นที่ยอมรับทั่วไปและขยายไปสู่ระดับโลกให้ได้ในอนาคต ทั้งนี้ผู้คนในท้องถิ่นจะเป็นตัวกำหนดว่าจะทำกิจกรรมใดโดยข้าราชการท้องถิ่นจะให้ความร่วมมืออำนวยความสะดวก ประสานงานประชาสัมพันธ์ ช่วยเหลือด้านข้อมูล ให้ความรู้และทำการวิจัยที่เป็น

ประโยชน์และจะสนับสนุนการประกอบการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ส่วนค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนโครงการจะมาจากเงินภาษีที่ทางส่วนกลางเก็บได้และแบ่งให้ตามสัดส่วนของแต่ละจังหวัด (ฉัตรแสง ธนารักษ์โชค และพร โสภิต จงมีสุข, 2544, หน้า 71)

เนื่องจากนโยบายโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ประชาชนทุกระดับประสบปัญหาต่าง ๆ ปัญหาหนึ่งที่ประชาชนระดับรากหญ้า ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศถูกรุมเร้าคือปัญหาความยากจน รัฐบาลจึงได้ประกาศสงครามกับความยากจนโดยได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า จะจัดให้มีโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า โดยรัฐพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากร ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นและมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของตลาดและได้กำหนดระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. 2544 ประกาศ ณ วันที่ 7 กันยายน 2544 ขึ้น โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติหรือเรียกว่าโดยย่อว่า กอ.นคผ. ซึ่งฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมและให้คณะกรรมการ กอ.นคผ. มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์และแผนแม่บทการดำเนินงานโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” กำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์การคัดเลือกและขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบลรวมทั้งสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบายยุทธศาสตร์และแผนแม่บทอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายนี้เป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศต่อไป ซึ่งหากนโยบายการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ประสบความสำเร็จนั้นในภาพรวมระดับประเทศนั้นถือว่าการแก้ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศซึ่งถูกรุมเร้าคือปัญหาความยากจน อีกทั้งงบประมาณ ค่าใช้จ่ายที่จัดสรรในแต่ละพื้นที่นั้นได้มาจากภาษีของประชาชนทุกคนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามวัตถุประสงค์ของนโยบายและงบประมาณที่จัดให้นั้น จึงได้ศึกษาถึงผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ดังนั้นเมื่อมีการวิจัยเรื่องนี้เสร็จสิ้นแล้ว ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาโครงการนี้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

สำหรับจังหวัดชลบุรีได้มีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์หลายแห่ง อาทิเช่น กลุ่มส่งเสริมฝีมือจักสานไม้ไผ่ ตำบลไร่หลักทอง อำเภอพนัสนิคม กลุ่มจักสานไม้ไผ่ ตำบลนาเวียงหิน

อำเภอพนสนธิคม กลุ่มครกหินอ่างศิลา ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง เป็นต้น สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ เลือกกรณีศึกษาความสำเร็จของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เนื่องจากเป็นกลุ่มที่อยู่ในเขตตำบลห้วยกะปิซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกะปิ มีระบบการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นแบบอย่างสำหรับตำบลอื่นๆ ได้เป็นอย่างดีจากการที่มีหน่วยงานต่างๆ ได้เข้ามาศึกษาดูงานของตำบลนี้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้กลุ่มดอกไม้ไผ่บัวได้รับการคัดเลือกเป็นหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของตำบลห้วยกะปิ อีกทั้งเคยได้รับรางวัลต่างๆ อันได้แก่

รางวัลชมเชยผลงานพัฒนาชุมชนดีเด่น โดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
ปี พ.ศ. 2545

รางวัลที่ 1 กลุ่มสตรีพัฒนาตำบลห้วยกะปิ ประเภทการประกวดกระเช้าสินค้าชุมชน ในงานแสดงสินค้าชุมชน หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดชลบุรี ปี พ.ศ. 2544

รางวัลที่ 1 การประกวดผลิตภัณฑ์ประเภทหัตถกรรม/สิ่งประดิษฐ์ ในงานแสดงสินค้าชุมชนหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดชลบุรี ปี พ.ศ. 2544

และได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการจัดงานผลิตภัณฑ์ตำบลไทย ความภูมิใจของแผ่นดิน เข้าร่วมจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ประเภหัตถกรรม ปี พ.ศ. 2544 โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ดังนั้นการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์: ศึกษากรณีกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” จากปรากฏการณ์ดังกล่าวของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัวเป็นสิ่งที่น่าสนใจ จึงตั้งประเด็นคำถามวิจัยได้ว่า โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว ซึ่งดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลที่ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ได้ผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด? ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว? การดำเนินการโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง? มีข้อเสนอแนะอะไรบ้างจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะยกระดับการดำเนินการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับผลสำเร็จในการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัวตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีต่อผลสำเร็จในการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัวตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัวตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

4. เพื่อวิเคราะห์ข้อเสนอแนะจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการที่จะยกระดับการดำเนินการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

คำถามสำหรับการวิจัย

1. โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว ซึ่งดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลที่ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ได้ผลสำเร็จเพียงใด ?

2. ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว ?

3. การดำเนินการโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง ?

4. มีข้อเสนอแนะอะไรบ้างจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะยกระดับการดำเนินการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ?

ขอบเขตของการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษา ได้ทำการวิจัยโดยแบ่งรายละเอียดของขอบเขตออกเป็นแต่ละด้านดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย ในส่วนของการดำเนินงานโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในหลายพื้นที่ ผู้ศึกษาได้กำหนดการศึกษารายกรณีเฉพาะกลุ่มดอกไม้ไผ่บัวตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีคณะทำงานระดับตำบล 16 คน คณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว 23 คน รวมทั้งหมดเป็นจำนวน 39 คน ศึกษาในเชิงลึกเพื่อตอบคำถามสำหรับการวิจัย โดยศึกษาจากบุคคลที่เป็นคนสำคัญของกลุ่ม (key persons) จำนวน 12 คน

2. ขอบเขตด้านเวลาของการวิจัย ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงความสำเร็จของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มดอกไม้ไผ่บัว ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของตำบลห้วยกะปิ ตั้งแต่วันที่ 29 พฤษภาคม 2544 โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้นทะเบียนตามโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ถึงช่วงปลายปี 2546 ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ รวมถึงข้อเสนอแนะจากฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการที่จะยกระดับการดำเนินการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงผลสำเร็จในการดำเนินการโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้อายุบัว ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้อายุบัว ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
3. ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของกลุ่มดอกไม้อายุบัว ตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
4. เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการปรับปรุงการดำเนินการและการบริหารโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” แก่ชุมชนในตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีและชุมชนอื่น ๆ ด้วย

นิยามศัพท์เฉพาะ

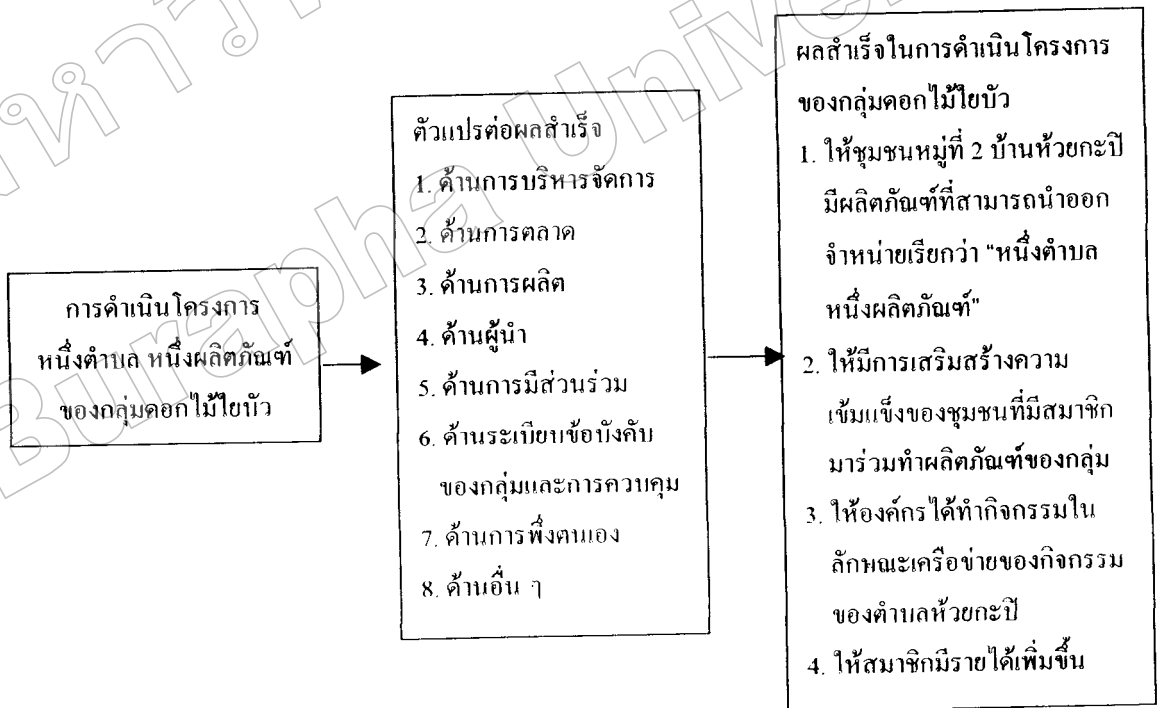
1. หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หมายถึง โครงการที่แต่ละท้องถิ่นได้มีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและภูมิอากาศของท้องถิ่นอย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องเป็นสินค้า แต่อาจจะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน และอื่น ๆ มาประยุกต์เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ
2. กลุ่มดอกไม้อายุบัว หมายถึง กลุ่มที่ได้รับการผลิตดอกไม้อายุบัวจากผ้าอายุบัวในลักษณะของดอกไม้อายุบัวต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ที่นอกเหนือจากดอกไม้อายุบัว เช่น ตุ๊กตา เป็นต้นและได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของตำบลห้วยกะปิ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2544
3. ผลสำเร็จหรือประสิทธิผลในการดำเนินโครงการ หมายถึง ผลการดำเนินงานของกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้อายุบัว เมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ได้แก่ 1) มีผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำออกจำหน่าย ซึ่งเรียกว่า “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” 2) เสริมสร้างพลังความเข้มแข็งของสมาชิกที่ได้มาร่วมผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 3) องค์กรได้ทำกิจกรรมในลักษณะเครือข่ายผลิตภัณฑ์ของตำบลห้วยกะปิ และ 4) เพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม
4. ความสามารถในการจำหน่าย หมายถึง กลุ่มดอกไม้อายุบัวสามารถขายสินค้าได้
5. ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวของชุมชนห้วยกะปิหลังจากที่มีกลุ่มดอกไม้อายุบัว

6. เครือข่ายของกิจกรรม หมายถึง กลุ่มผู้ผลิตจัดเครือข่ายในการหาวัตถุดิบ ดำเนินการผลิตได้ ทำการตลาด จำหน่ายในท้องตลาด ประเมินผลสำเร็จมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัดชลบุรี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกะปิ ในบทบาทเกี่ยวกับการฝึกอบรมในการวางแผนและการบริหารจัดการด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และด้านการเงิน บทบาทที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์ดอกไม้ใบบัว การฝึกอบรมให้ประชาชนที่ให้ความสนใจ กิจกรรมการออกร้านในนิทรรศการต่างๆ เพื่อจำหน่ายสินค้า

7. การเพิ่มรายได้ของสมาชิกกลุ่มดอกไม้ใบบัว หมายถึง ผลกำไรของกลุ่มและสมาชิกของกลุ่มนอกเหนือจากรายได้ตามปกติในอาชีพประจำ

กรอบแนวคิดในการวิจัยเบื้องต้น

จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูล ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยเบื้องต้น